

Moguće razdvajanje čovečanstva

Na primer kroz digitalnu besmrtnost

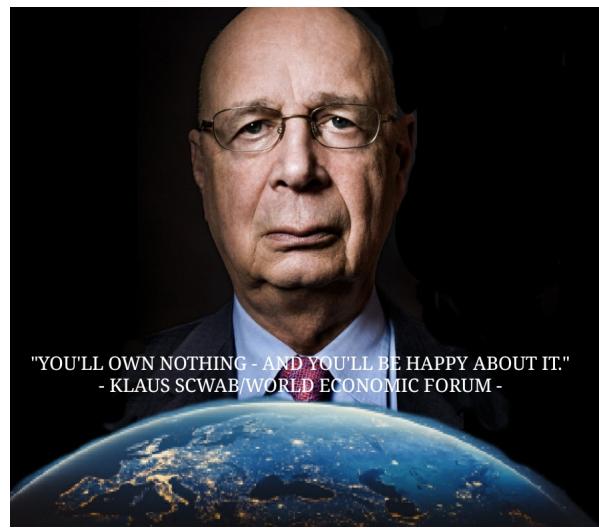
Od početka tobožnje «Corona-krize» sve jače se može steći utisak, da je čovečanstvo manipulisano i «nagonjeno» u određenom pravcu. Takođe se pak može primetiti, kako sve važnije biva to, koju sliku čoveka imaju ljudi, da li su sebi već stvorili misli o suštinskim životnim pitanjima npr. o zdravlju i bolesti, smrti, istini i laži ili drugim osnovnim temama. Aktuelno se čini da će postati sve egzistencijalnije za socijalno zajedništvo u svakodnevničici, koje stavove ljudi imaju prema svim ovim pitanjima.

Pri tom je jasno, da ljudi, koji žive sa mislima o nekom duhovnom svetu ili se po mogućnosti takođe bave duhovnom naukom Rudolfa Steinera, sasvim drugačije mogu da se ophode sa aktuelnim dešavanjima u svetu i da razgovetnije postavljaju prioritete nego što to čine ljudi, koji imaju čisto materijalističku sliku sveta.

Ovo posmatranje može da vodi do pitanja, kakav će biti dalji put čovečanstva u budućnosti, da li će se jaz između oba tabora povećati ili se možda mora prepostaviti neko štaviše započeto razdvajanja čovečanstva.

Kuda nas vodi «Četvrta industrijska revolucija»?

Klaus Schwab (rođen 1938. u Ravensburgu, Nemačka) je osnivač i predsedavajući Svetskog Ekonomskog Forum-a. Ta zadužbina smeštena u Ženevi (Genève) je organizacija korisna za zajednicu, koja svake godine u Davosu organizuje «World Economic Forum» (WEF), susret međunarodno vodećih privrednih stručnjaka, političara, intelektualaca i novinara.

Njegova knjiga *Četvrta industrijska revolucija* (Pantheon-Verlag, 2016.) mesecima je stajala na listi privrednih bestselera. Cilj ove «Četvrte industrijske revolucije» bi bio, da udruži digitalne, fizičke i biološke sisteme. On misli, da ova revolucija neće promeniti to što mi radimo, već će promeniti sâmog čoveka.¹

Ta knjiga se čita kao neki jeziv Science Fiction roman. Prema Schwabovim izvođenjima već za nekoliko godina roba i uslužne delatnosti neće više moći da se kupuju, već samo da se iznajmljuju. Totalni

nadzor učiniće da pojам vlasništa postane zastareo. Privatan i društveni život biće uređeni kroz svuda prisutne algoritme veštačke inteligencije (Artificial Intelligence – AI). Za velike mase ljudi neće više postojati tako nešto kao privatna sfera. Sloboda kretanja postojala bi još samo za vakcinisane. Sićušni roboti (Nano-botovi) u našim krvnim sudovima treba da preuzmu lečenje bolesti. Tada će bolnice biti suvišne. Granice ljudske inteligencije bi trebale da budu prevladane kroz čipove koji se

implantiraju u mozak. Takođe se govori o reprogramiranju mozak-proteza i mnogo drugog, što pokazuje, da se čovek posmatra kao kompjuterska mašina, koja se po želji može «iznova programirati» i «dalje razvijati».

Za «dalje razvijanje» čoveka Klaus Schwab izvodi u svojoj gore navedenoj knjizi: «E pa, mi postepeno saznajemo, da ona (tehnika) ima mnogo više da ponudi – ali za nas je u igri takođe daleko mnogo više. Iz svih navedenih razloga mi se nalazimo na pragu radikalne sistemske promene, koja od nas ljudi traži kontinuirano prilagođavanje. Po mogućnosti će ovo progresivno polarizovati svet, u te, koji pozdravljaju promenu, i takve, koji je odbijaju.

Iz toga nastaje nejednakost, koja daleko prevazilazi do sada opisane društvene nejednakosti. Ova ontološka nejednakost deli one koji su voljni i sposobni da se prilagode od onih koji se tome protive. Ona definiše dakle u osnovi pobednike i gubitnike u svakom smislu te reči. Pobednici profitiraju po mogućnosti od izvesnih formi radikalnih optimizacija čoveka, kakve će biti proizvedene kroz određene segmente Četvrte industrijske revolucije (kao npr. gentehnika), a koji su uskraćeni gubitnicima. Iz toga nastaje opasnost konflikata između klasa i ostalih razračunavanja (razilaženja), koji će biti drugačiji od svega što mi poznajemo.»²

Kevin Warwick ovo viđenje «razdvajanja čovečanstva» još jasnije dovodi na glavnu stvar u svojoj ozloglašenoj transhumanističkoj raspravi iz 2002. *Ja, Kiborg* (I, Cyborg):

«Čovek će moći da se razvije, time što koristi super-inteligenciju i dodatne sposobnosti mašina budućnosti i njima se priključi. Sve ovo ukazuje na razvoj nove ljudske vrste, koja je u svetu naučne-fantastike (Science-Fiction) poznata kao ‹Kiborg›. To ne znači, da svako mora da postane ‹Kiborg›. Ako ste Vi zadovoljni sa svojim stanjem kao čovek, možete da ostanete takvi kakvi ste. Ali neka ovo bude opomena – kako smo se mi ljudi pre mnogo godina odvojili od naših šimpanza-rođaka, tako će se i Kiborzi odvojiti od ljudi. Ti, koji ostanu kao ljudi, postaće verovatno neka podvrsta. Oni će efektivno postati šimpanze budućnosti.»³

Ariman kao pisac

Ma koliko da knjige od Klause Schwaba i Kevina Warwicka zvuče nadrealistički, trebalo bi ih uzeti sasvim ozbiljno. Ne bi trebalo napraviti grešku, koju je moja baka napravila onda, kada je čitala *Moja borba* (Mein Kampf) od Hitlera i kasnije u osrvtu mislila o tome, da ona uopšte nije verovala u čitavu tu ludu stvar koja se nalazi u knjizi. Ako «vodeće ličnosti» iz politike i privrede, kao na primer Klaus Schwab, pišu «ludu stvar», trebalo bi uvek veoma dobro slušati i setiti se toga, da, prema Rudolfu Steineru, Ariman od kada je Niče uz pomoć njegovih podanika napisao *Antihrista*, u potpunosti objavljuje svoja gledišta i ciljeve.

Osim toga Rudolf Steiner je uvek iznova iznosio, da se za današnje vladare, za ekonomski tip ljudi, kao po pravilu biraju najgori. Bila bi to neka selekcija često puta manje vrednih: «To je uistinu dakako bedno, ako se vidi, koliko je brojno to pojavljivanje u novije vreme, da po svom unutarnjem biću mnogo, mnogo bolji ljudi gledaju naviše kao prema posebnim autoritetima ljude koji su mnogo, mnogo lošiji. To je neka opšta pojava. Poštovani autoriteti zaista nisu ti, koji predstavljaju izbor boljih tipova ljudi.»⁴

U ovom kontekstu je takođe interesantno znati to, da je WEF Klause Schwaba u oktobru 2019. sufinansirao poznatu konferenciju 'Event 201', na kojoj je modelirana i planirano odigrana fiktivna Corona-virus pandemija, a koja je zatim početkom 2020. takođe brzo izbila.⁵

Već u julu 2020. objavio je Klaus Schwab zajedno sa Thierry Malleretom novu knjigu sa naslovom *Covid-19: Veliki reset*. U ovom delu oba autora objašnjavaju, da Covid-19 nije opasna bolest. Uprkos tome oni uzimaju Covid-19 kao izgovor za neprimerenu socijalnu promenu, koja se prezentira pod zastavom «Veliki reset», i koja u potpunosti mora da se posmatra kao uvođenje novog svetskog poretku kroz određene «kontrolne elite». Da, oni vide u Covidu-19 štaviše veliku šansu za «Great Reset», kroz koji «lepi novi svet» treba da bude uveden i implementiran u korist bogate elite. Gore opisana agenda bi trebala – ukoliko bude po planu – da se razvije do 2030 godine.

Ukoliko nađemo da nam je sve ovo ipak prilično ludo, tada nas može podstaći na razmišljanje to, što je Rudolf Steiner 3. januara 1919 veoma lepo rekao o odnosu između «pametnih» i «ludih»:

«Ali, možemo takođe sebi da predstavimo, da neko mnogo toga od onoga, što su «pametni» radili godinama, smatra za veliku ludost, i on bi mogao vrlo velike većine ljudi da smatra ludim; zatim pak on bi mogao takođe da nađe razumljivim, zašto ove vrlo velike većine njega, kao nekog ko zastupa drukčije mišljenje, smatraju ludim. Jer u nekom društvu ludih obično se ludim ne smatra taj ko je lud, već taj ko je pametan.»⁶

Digitalna besmrtnost

Da digitalni razvoj apsolutno ništa ne može zaustaviti, pokazuju autori Moritz Riesewieck i Hans Block u njihovoj knjizi *Digitalna duša*.⁷ Oni izvode, da sad takođe smrt treba da bude digitalno dohvaćena.

U međuvremenu je već intenzivno rađeno na tome, da se svi podaci i «digitalni tragovi» nekog čoveka posle njegove smrti sastave u jednog «digitalnog dvojnika», da bi se na taj način nadalje moglo «komunicirati» sa umrlim.

Ako neki korisnik interneta već sâm za života odluči, da bi jednom hteo da postane «digitalno besmrтан», on može ovu «besmrtnost» samostalno da pripremi. To znači, on može već tokom svog života sve svoje podatke uvek istovremeno da dostavi takozvanom «dvojniku», tako da ovaj zatim dalje postoji posle njegove smrti, u kome on, umrli, tada tako reći može «dalje da živi»; tako izgleda u svakom slučaju materijalistička predstava o tome, koja je oduševljena tehnikom.

Obožavanje veštačke inteligencije

Anthony Levandowsky iz Kalifornije je jedan od najboljih inženjera za automobile koji sami voze (bez vozača). On je izgradio flotu Googla kao saosnivač i tehnički vođa. On važi za čudo od deteta [Wunderkind] robotike i merodavno je odgovoran za dalji razvoj autonomne vožnje u SAD. Osnovao je internet-crkvu «Way of the Future Church», u kojoj se umesto Boga poštuje (obožava) veštačka inteligencija. Njegov cilj jeste, da ljudima ukloni strah od veštačke inteligencije i da mašine/robote integriše u društvo.⁸

Sve to čini jasnim, da je «digitalno viđenje sveta» skroz-naskroz materijalistički pogled na svet, koji hoće ljudsku dušu da mehanizuje i da ljude transhumanistički stopi sa veštačkom inteligencijom, tako da se ljudi takođe posle svoje smrti samo teško mogu razrešiti (odvojiti) od Zemlje. Okolnost, da se veštačka inteligencija u međuvremenu tako reći poštuje kao Bog, pokazuje, na kom arimansko-luciferskom putu bi time trebalo da bude vođeno čovečanstvo.

U knjizi *Digitalna duša* mogu se pročitati sledeće uvodne reči: «Očito je da samo mali broj ljudi može izaći nakraj bez nade u dalji život duše posle smrti. Još nedostaje novo (svetsko) lekovito pripovedanje [Sic!]. Još nije uspelo to, da se nadoknadi gubitak smisla, koji je za milijarde ljudi nastao odbijanjem religije. Zjapi ogromna praznina, što naravno tehnološkim preduzimačima nije promaklo, i koji to prazno mesto shvataju kao šansu za sledeće velike poslovne ideje. U izgledu se nalaze milijarde potencijalnih korisnika i korisnica, koji su otvoreni za novu savremenu poruku, koja će ih osloboditi od neizbežnosti smrti. U zavetnici digitalne revolucije pojavljuju se Startup kompanije iz celog sveta u trci za ogromno tržište – za tržište digitalne besmrtnosti.» (str.13) [<https://digitalizuj.me/2015/12/sta-je-to-startup/>; prim. prev.]

Perspektive za budućnost

E pa, šta kaže Rudolf Steiner, čija duhovna nauka stoji na raspolaaganju čovečanstvu već sto godina, o životu posle smrti tih ljudi, koji su tokom svog života samo materijalistički mislili i hoće da konzerviraju zemaljsku svest i Zemlju?

«Ovde na Zemlji vladaju materijalističke misli; u duhovnom svetu kao karma toga, vlada da tako kažem materijalistička posledica, a ta je: spiritualna telesnost kod mrtvih postaje zemaljska.»⁹ Ovo objašnjava Carl Stegmann uz pomoć R. Steinera u svojoj knjizi *Druga Amerika*¹⁰ na sledeći način: «Šta znači to, da spiritualna telesnost kod mrtvih postaje zemaljska? Uđe li eterško telo tokom zemaljskog života u prejaku vezu sa fizičkim telom, tada ono izgubi svoju vlastitu moć i snagu oblikovanja i preuzima snagu oblikovanja fizičkog tela. Ono se sve više koči i učvršćuje. To je takođe cilj čovekovog [arimanskog] dvojnika. Time se čovek vezuje za snage Zemlje. Nakon smrti, kada je fizičko telo odloženo, eterško telo ne može da se razreši, pošto u njemu još naknadno deluje zakonitost zemaljskog tela, njegovo očvršćavanje, njegovo zgušnjavanje. Na taj način takav čovek ne može da se oslobodi iz eterške okoline Zemlje, da bi se podigao do viših sfera postojanja. On duže vremena ostaje vezan za Zemlju i mora da služi Arimanu.»

Ako neko vreme nosimo u sebi ove misli, tada spoznajemo, da postoje ljudi, koji kroz ove doživljaje nakon smrti ispadaju iz razvoja vođenog od strane dobrih bogova, i ubuduće idu drugim putevima. Ariman pokušava, da zemaljske ljude odvoji od njihovih izvornih bogova, da bi ih zadobio za svoju sopstvenu planetu, koju hoće sebi da obrazuje do kraja Zemlje. Ariman je u mnogom pogledu to, što je Jahve-božanstvo opravdano uradilo, otrgnuo za sebe i nastavio u svom smislu, vezujući se sa starim Mesečevim snagama.

U predavanju od 14. oktobra 1917 Rudolf Steiner izvodi u vezi sa tim: «I zatim će doći neko vreme, kada će se ti, koji se drže materijalističkog razuma, vezati sa Mesečevim moćima, a Zemlja, ako je postala šljaka, leš, biće u okolini (u društvu) Meseca. Jer ova bića, ovi ljudi, koji hoće u potpunosti da se povežu sa materijalističkim razumom, oni neće dabogme ništa drugo, nego da čvrsto uhvate život Zemlje, da ostanu povezani sa životom Zemlje, neće da se na pravilan način podignu od leša Zemlje do toga, što će zatim postati duševno-duhovno Zemlje.»¹¹

Stegmann piše uz to veoma ozbiljno: «Tu se pred nama nalaze dve svetske perspektive, dve mogućnosti razvoja. Mi stojimo sa najstrožijim osećajem pred beskrajnom tragikom u ljudskom razvoju: Čovečanstvo će se razdvojiti (podeliti) i ići različitim putevima! Jedni će ići sa umirućom Zemljom, sa lešom Zemlje i pasti natrag za jedan stupanj, drugi će ići sa pravom spiritualnom Zemljom, da bi težili višem stupnju čovekovog postanka. To Ariman priprema. Ovo će sa njegovim

pojavljivanjem na Zemlji postati apokaliptična stvarnost: Jedan deo ljudi će, slikovito rečeno, nositi na čelu žig zveri, drugi deo ljudi će nositi na čelu Božji znak.»¹²

Kako se sad ovde slaže predstava gore pomenutih transhumanista, da će ljudi, koji ne žele sa veštačkom inteligencijom mašina – na primer sa čipom implantiranim u mozak – da prošire svoju svest i neće kroz «tehničke blagoslove» da konzerviraju svoj zemaljski život, da će ti ljudi dakle postati «šimpanze» budućnosti?

U tu svrhu se kod Rudolfa Steinera u *Jovanovoj apokalipsi* može pročitati: «Čovek je došao u položaj, da stupi u naš fizički svet. Time, što je nadživeo atlantski Potop, data mu je mogućnost, da izgradi svoje današnje ljudsko lice. Ono je stvarno slika i prilika Ja-božanstva koje boravi u čoveku. Samo kroz to, što se pri kraju atlantskog vremena etersko telo spojilo sa fizičkim i snage eterskog tela ušle u fizičku glavu, čovek je dobio svoje današnje ljudsko lice, koje već dopušta odražavanje Božjeg duha. Pretpostavimo, on ne priznaje, da je Duh taj, koji mu je dao ljudsko lice. Tada on telo ne bi koristio kao priliku, da dođe do Ja-svesti i ponovo se produhovi, već bi srastao s telom, zavoleo ga tako, da bi se samo u njemu osećao kao kod kuće. On bi ostao povezan sa telom i otisao dole u ponor, i spoljašnji oblik bi, pošto nije koristio snagu duha, takođe iznova postao sličan ranijem obliku. Čovek bi postao sličan životinji, koja odlazi dole u ponor. Tako će čovečanstvo izvršiti to, što smo već nagovestili: U ponor će se spustiti oni, koji boravak u telu ne koriste puko kao priliku, da time dođu do Ja-svesti, i oni će obrazovati rđavu (zlu) rasu. Oni će napustiti impuls Hrista Isusa, i iz ružnoće svoje duše ponovo formirati životinjski oblik, koji je čovek imao u ranijim vremenima, a dole u ponoru će biti rasa zlih sa divljim nagonima u životinjskom obliku. I kada gore produhovljeni, koji su primili u sebe Hristov princip, objave, šta imaju da kažu s obzirom na svoje ujedinjenje sa Hristom Isusom, tada će ovde dole odzvanjati imena huljenja, htjenje da se ode od toga, što se pojavljuje kao duhovni preobražaj.»¹³

Albrecht Dürer, «Anđeo sa ključem od ponora», drvorez

Prema Rudolfu Steineru to je dakle baš obrnuto: Oni, koji se i u budućnosti ne budu oslobođili od materijalizma, moraće sa svojim fizičkim telom štaviše ponovo da preuzmu forme slične životinjskim. To je naravno genijalan šahovski potez arimanskih moći, da ljudima usade ideju, kako će oni, ako se povežu sa takozvanom veštačkom inteligencijom, biti daleko nadmoćniji od drugih ljudi, koji ovo odbiju, i kako će imati mnogo više moći i novca nego oni, i da će njih kao tzv. «majmune» ostaviti iza ili ispod sebe. To obožavanje veštačke inteligencije umesto Hrista pokazuje osim toga sasvim jasno, koliko jako su arimanske moći na ovom mestu već delatne.

Započeta podela čovečanstva

Po Rudolfu Steineru na početku trećeg milenijuma zaista treba da dođe do fizičke inkarnacije Arimana. Uz to Carl Stegmann već 1991. piše sledeće: «U budućoj Arimanovoj inkarnaciji mnogo toga će postati moguće, od onoga čemu su Ariman ili ti koji ga slede težili odavno, ali do sada nisu mogli da dostignu. Njemu će kao biću inkarniranom u zemaljskom telu uspeti, da zemaljsko mišljenje učini nezavisnim od ljudskog mozga, tako da ljudi to mogu da preuzmu sa sobom u svet nakon smrti. Tome je on težio već stolećima, i to će mu – kroz razvoj njegove sopstvene snage – delimično biti moguće. Tada ljudi, koji idu njegovim putevima, treba da postanu sposobni, da održe svoje mišljenje nakon smrti, i doduše ne samo svoju sposobnost mišljenja, već takođe svoje sećanje, tako da budu sposobni, da svoje prerađeno znanje ponesu sa sobom i da ga izgrađuju. Oni će kroz to biti sposobni, da održe svoju zemaljsku samosvest, iako je fizičko telo otpalo. To neće biti svest njihovog stvarnog Ja-bića, nego ograničena zemaljsko-eterska svest. Oni neće moći da razviju slobodno Ja, već će biti neka vrsta svesno mislećih grupnih bića, oruđe Arimana. Oni će postati mnogo moćniji od dosadašnjih mrtvih, u uticanju na ljude na Zemlji i s obzirom na stvaranje svetski-razornih snaga. Arimanu će dalje uspeti, da kroz nezakonito delovanje Mesečevih, Venerinih i Merkurovih bića, čoveku usadi novo etersko telo, koje se sastoji samo od zemaljskog etera. On će postati nosač preuzetog bezvoljnog zemaljskog mišljenja, nosač sećanja i nove posmrtnе svesti. Time će takođe dvojnicima biti moguće, da ostanu u takvim ljudima, ako su oni prešli prag smrti. Njima (bićima arimanskog dvojnika) više ne preti razlaganje njihove svesti; ona ne mogu kroz promenu zemaljske svesti nakon smrti u kosmičku svest da budu povučena na neki put, koji bi mogao biti opasan za njih. Ona mogu da ostanu da borave samo u zemaljski-postalom eterskom telu i u zemaljskom mišljenju. Tako ona sâma mogu ostati povezana sa Zemljom i njenim snagama i ojačati mrtve u njihovom mišljenju i delanju, koji su usmereni na zemaljsko. Ljudi, koji na Zemlji imaju službu-vodeću ulogu u ostvarivanju Arimanovih ciljeva, kao oni, koji deluju u okultnim društvima sa starim kulturama, biće prvi, koji će izboriti arimansku besmrtnost.» (str. 164/165)

Zar ne bi moglo da bude, da građenje (stvaranje, obrazovanje) jednog «digitalnog dvojnika» treba da postane za mnoge ljude «ubedljiv put», da mogu da učestvuju u ovoj «arimanskoj besmrtnosti»?

Može se dakle u potpunosti prihvati, da je podela čovečanstva već pripremljena, odnosno da je štaviše već masivno ubrzana, što pak na sasvim drugačiji način biva vidljivo.

Duhovna nauka kao neophodnost vremena

Rudolf Steiner je uvek iznova govorio o duhovnosti koja prodire u našu Petu poatlantsku kulturnu epohu, i koja bi morala da bude prihvaćena od ljudi, da bi bila sprečena velika nesreća (zlo).

«Nesreća, koja bi došla, ako bi ljudi odbili prodirući duhovni talas, bila bi veća od svih ostalih nesreća. Stvarna dužnost prema svim duhovima sveta, koji su povezani sa razvojem čovečanstva, je ta, ljudi upoznati sa tim, što se ipak danas bezuslovno u podsvesti, jednostavno kroz današnje svetske zakone, odigrava u duši svakog čoveka. U razdoblju Duše svesti to pozvati gore u svest, predstavlja jednu neophodnost. A takođe i s obzirom na to, što se danas tako silno pojavljuje kao socijalni zahtev, je nužno, da se danas upozna, šta zapravo postoji u ljudskim dušama. Jer spoljašnje biva postojanje uvek maskirano, uvek puko fenomenalnije. Apsolutno postoji mogućnost, da čovek danas u svojoj duši doživi tako, da prođe pored Čuvara praga, ali da kroz materijalizam vremena potisne svest o tome. Ali što se potisne, što ne postane svesno, to ipak ne znači da možda nije tu; to je uprkos tome tu. Neki čovek prolazi pored Čuvara praga – ali kroz obrazovanje vremena on to potisne, odbije. Kako se to zatim prikazuje, to može da bude nešto sasvim drugo. Mogu da budu dela Lenjina, mogu da budu dela nekog Spartaka [može da bude neka «Corona-kriza» (C. T.)] Na to se mora biti pažljiv u sadašnjosti, jer smo mi stigli u razdoblje, kada se kroz obmanjujuće impulse materijalizma na najrdaviji način spoljašnje mogu maskirati prolazi kroz izvesne duhovne impulse.

Vreme je ozbiljno. Ali vodiće se zaista računa o ovoj ozbiljnosti, ako se samo ima poštena volja, da se sa svojim zdravim ljudskim razumom uđe u interpretaciju toga, što se kroz stvarnu duhovnu nauku može doneti iz duhovnog sveta.»¹⁴

Christel Traut

Preveo s nemačkog Siniša Nikolić

¹ World Economic Forum Founder Klaus Schwab on the Four Industrial Revolution; www.youtube.com: od 15:45 min. 13. maj 2019; <https://www.youtube.com/watch?v=CVly3rjuKGY>

² Klaus Schwab, *Četvrta industrijska revolucija*, str. 145/146.

³ Kevin Warwick, *I, Cyborg*, str. 4, Century Verlag, 2002.

⁴ *Socijalno razumevanje iz duhovno-naučnog saznanja* (GA 191), str. 114.

⁵ Paul Schreyer, *Hronika najavljenе krize*, Westend-Verlag, odnosno:

https://www.youtube.com/watch?v=SSnJhHOU_28

⁶ *Geteанизам, preobražajni impuls i misao vaskrsenja* (GA 188), str. 29.

⁷ Moritz Riesewieck und Hans Block, *Digitale Seele*, Goldman-Verlag 2020.

⁸ <https://futurism.com/way-future-new-church-worships-ai-god>

⁹ *Vremensko-istorijska razmatranja. Karma neistinitosti* – drugi deo (GA 174), predavanje od 21. januara 1917.

¹⁰ Carl Stegmann, *Das andere Amerika* (Sa razmatranjima o Emersonu, Goetheu i Steineru). Verlag am Goetheanum 1991, str. 151.

¹¹ U: *Spiritualne pozadine spoljašnjeg sveta. Pad duhova tame* (GA 177).

¹² ebd. str. 155.

¹³ GA 104, str. 142/143.

¹⁴ GA 188, str. 49/50.